

Waterloo posà fi a l'Europa de Napoleó

El somni de Bonaparte de dominar el continent europeu es va esvaïr dramàticament ara fa dos-cents anys.

Reportatge de Miquel Payeras

El 18 de juny de 1815 les tropes de l'Emperador Napoleó Bonaparte foren vençudes per l'exèrcit aliat –format per Gran Bretanya, Prússia, Àustria, Holanda i altres estats germànics– comandat per Arthur Wellesley, duc de Wellington. El camp de batalla va ser una esplanada situada a uns dos quilòmetres del poble belga de Waterloo, a l'actual província del Brabant Való.

En el mateix escenari s'havia de celebrar entre els dies 18 i 22 de juny, amb motiu dels dos-cents aniversari, un bon grapat d'actes commemoratius, una recreació de la famosa batalla inclosa, amb la participació de vora 5.000 voluntaris, la qual cosa que no ha fet gens de gràcia al Govern francès. A França es viu amb incomoditat l'aniversari. Quan l'executiu belga va anunciar a principi d'any que volia recordar la batalla encu-

nyant una edició especial de la moneda de 2 euros, el palau de l'Elisi reaccionà amb una determinació furibunda advertint que "estaríem davant d'un fet que crearia tensions" en el si de la Unió Europea. I no està la UE per sumar més tensió a la que ja pateix. Així doncs, Bèlgica decidí fer anques enrere... però no del tot: per celebrar l'efemèride ha emès una moneda que no és de curs legal, de 2,5 euros, adreçada a col-

A la pàgina anterior, *The Battle of Waterloo: The British Squares Receiving the Charge of the French Cuirassiers* (1874) de F. Philippoteaux. Una gran esplanada situada a prop del poble belga de Waterloo va ser l'escenari el 18 de juny de 1815 de la sagnant batalla que, en paraules de Victor Hugo, "canvià Europa".

leccionistes, davant de la irritació en absolut dissimulada de París.

Alliberador o tirà

Waterloo fou "l'esdeveniment que canvià Europa", segons va escriure Victor Hugo a *Els miserables*. Cert. Féu impossible la idea que Napoleó tenia: unir el continent més o menys a l'estil de Carlemany, creant una mena de confederació de països per a més benefici, progrés i glòria de França. A tal efecte provocà quasi quinze anys de guerra. Des del sud de la Península ibèrica fins a Moscou incendià el continent. Per això gairebé pertot se'l recorda com un tirà. Encara que a França se'l veu diferent.

"La República segueix incòmoda amb Napoleó, té tants deutes amb ell que ni tan sols ningú s'atreveix a parlar-ne. França se sent a la vegada massa orgullosa i dèbil pel que fa a l'Emperador per parlar-ne" desapassionadament, escrivia fa tres anys Steven Englund, historiador nord-americà resident durant molts anys a França, autor, d'entre altres obres, d'una aclamada biografia de l'emperador. Més o menys de la mateixa opinió és Maurice Agulhon, un altre analista del passat, especialitzat en Napoleó: "Fou l'home que consolidà les adquisicions per a la Revolució, centralitzà i enfortí el país, el dotà del Codi Civil, del Banc de França, del Consell d'Estat i, sobretot, li atorgà un poder (internacional) que mai posteriorment no ha tornat tenir", i per això "les institucions franceses" actuals, tot i ser conscients de la imatge negra que té Bonaparte a molts indrets d'Europa, el consideren l'estadista que donà un "enorme impuls" al país. L'historiador més expert en Napoleó, Jean Tulard, escrigué, en el mateix sentit, que actualment "existeix [a França] un immens sospir de nostàlgia nacional" quan s'evoca la figura de l'*Empereur*.

Bonaparte personalitza la *grandeur* francesa. Per això qualsevol aspecte relacionat amb ell aixeca passions en el país. Els objectes que li pertangueren es venen en subhastes a preus estratosfèrics. Es

fan exposicions i s'editen llibres sobre ell que tenen gran èxit popular... I en general no agrada gens ni mica recordar que fora del país continua essent considerat un tirà que provocà dècada i mitja de guerres, misèria, ruïna i mort per tot el continent.

Sens dubte Napoleó va sotmetre Europa per la força. Però també és ver que, com agrada assenyalar a molts historiadors francesos, irradià arreu part dels principis inspiradors de la Revolució. Lluità contra les monarquies absolutes, expandí alguns dels valors ideològics i polítics republicans, acotà el poder obscurantista de l'Església catòlica, donà impuls a la raó científica... Les revolucions burgeses que a partir de 1830

➤ LES XIFRES DE LA BATALLA

Les diverses fonts historiogràfiques no es posen d'acord amb les xifres de participants directes a la batalla. Fent unes mitjanes entre els extrems, surten les dades següents. En el cas de França, Napoleó Bonaparte disposà d'entre 73.000 i 78.000 tropes, la majoria d'infanteria, entre 51.000 i 53.000, de 14.000 a 16.000 de cavalleria, i de 8.000 a 9.000 d'artilleria i d'enginyeria; i es féu acompanyar, a més, d'uns 250 canons. La coalició liderada per Gran Bretanya envià cap al camp d'armes de 114.000 a 120.000 efectius, però s'ha de tenir present que uns 25.000 prussians – sobre els 50.000 que havien de ser-hi – no arribaren a temps d'entrar en combat, per tant quedaria el total reduït a uns 89.000-95.000. Quant a la distribució per armes, entre 14.000 i 15.000 eren de cavalleria –entre els diversos cossos: cuirassers, llancers, dragons, húsars...–, mentre que el gran gruix el formava la infanteria, entre 70.000 i 75.000; a més, aproximadament 5.000 artillers manejaven uns 155 canons.

En acabar la batalla, els francesos van comptar unes 41.000 baixes, de les quals al voltant de les 8.000 foren víctimes mortals, 20.000 ferits i uns 13.000 desapareguts. Els britànics i els aliats patiren uns 25.000 baixes: menys de 5.000 morts i uns 16.000 ferits, a més d'uns 4.000 desapareguts.

democratitzaren diversos països europeus bevent dels valors igualitaris de la *République*. Tampoc no es pot oblidar el paper que tingueren les guerres napoleòniques en el debilitament de les potències absolutistes; en el cas espanyol, per exemple, i malgrat el retorn al tron de Ferran VII, aquesta debilitat de la corona va ser l'impuls definitiu per als processos d'independència d'Amèrica Llatina... D'alguna manera, doncs, Napoleó també representa una certa idea de modernitat.

Aquesta idea, que ell estava ben convençut que personalitzava, el portava a creure que, si alliberava països sota el jou d'imperis de reis absolutistes, els seus ciutadans s'afrancesarien. Talment ho intentà amb Catalunya.

La Catalunya de Napoleó

En plena guerra del Francès (1808-1814), un cop que l'exèrcit invasor tingué el Principat sota el seu control –tot i que hi havia, com és prou conegut, accions rebels irregulars, la famosa guerrilla–, Napoleó decidí arrabassar el Principat a Espanya i incorporar-lo a l'Imperi. Ho va fer mitjançant un decret signat el gener de 1812, el qual creava quatre departaments: Ter, amb capital a Girona; Segre, amb Puigcerdà com a nucli més important; Montserrat, amb Barcelona de cap territorial i, finalment, Boques de l'Ebre, amb capitalitat a Lleida. Per atreure's els catalans, els nous governants introduïren la llengua catalana en les comunicacions oficials de la burocràcia –a més del francès, deixant de banda l'espanyol–, aprovaren portar a terme una decidida política de modernització del país reorganitzant l'administració per fer-la més eficient, derogant lleis absolutistes i les que afavorien la religió catòlica, projectant obres públiques...

Tanmateix, res no passà dels mers projectes sobre el paper. El mes d'octubre de 1813 Napoleó perdí la batalla de Leipzig davant d'una coalició monàrquica. Al mateix temps, a Catalunya i Espanya la rebel·lió antifrancesa va créixer fins al →

EL SOMNI DE DOMINI EUROPEU DE L'EMPERADOR FRANCÈS ACABÀ ABRUPTAMENT A WATERLOO

→ punt que, amb la participació decisiva de l'exèrcit britànic, obligà els soldats gavatxos a abandonar, vençuts, la Península. El 1814, després de la reinstauració de la corona absolutista, les autoritats de Madrid eliminaren tot vestigi de la Catalunya francesa de Bonaparte, i reintroduïren el castellà com a llengua oficial única.

La fi del somni: Waterloo

Després de Leipzig, Napoleó no pogué aguantar la pressió militar enemiga: els aliats ocuparen París el 31 de març de 1814 i l'abril el desterraren a l'illa d'Elba, situada a 20 quilòmetres davant la costa italiana de Liorna, on hauria d'haver estat confinat la resta dels seus dies. Mentrestant, les potències vencedores es reuniren a Viena (entre l'1 d'octubre de 1814 i el 9 de juny de 1815) amb l'objectiu de recompondre les fronteres europees després de la tempesta napoleònica i de confirmar la monarquia absolutista com a legítima forma de govern en el continent.

A la pràctica aquella reunió vienesa suposava retornar França a la situació prèvia a la Revolució, la qual cosa aixecà molt de malestar entre els oficials de l'exèrcit, entre no pocs empresaris, intel·lectuals i científics... En definitiva, el regnat de Lluís XVIII, imposat pels vencedors, multiplicava els seus crítics de manera exponencial. Mentre, Napoleó, tancat a Elba, rebia moltes visites de personatges rellevants de la vida política, econòmica i cultural descontents amb la nova situació, que li demanaven que intentés retornar. No necessità gaire empenya. El 26 de febrer de 1815, aprofitant la relaxació de la vigilància, partí a bord d'un vaixell italià que el desembarcà a prop de la ciutat d'Antibes, a la banda més oriental del litoral mediterrani francès. Des d'allà, acompanyat d'un grup d'uns 600 homes armats que l'esperaven, començà la marxa cap a París. A cada població se li afegien més voluntaris. Esquadrons i regiments sencers se li posaven a les ordres. El 19 de març arribà a la capital al capdavant d'un exèrcit format per prop de 10.000 homes. El rei,

Els dos genis militars europeus de principis del segle XIX, el britànic (a dalt) Arthur Wellesley, duc de Wellington, i el francès Napoleó Bonaparte s'enfrontaren a Waterloo.

previsor, ja havia partit feia uns dies. Començava el que posteriorment fou conegut com l'Imperi dels Cent Dies.

Quan la notícia de la fugida de Bonaparte arribà a Viena, les potències vencedores reunides en el Congrés el declararen "fora de tota llei" i iniciaren les passes per formar un fabulós exèrcit per derrotar-lo novament, liderat per Gran Bretanya, amb Prússia com a segona potència i amb la participació d'Àustria i Rússia, a més d'efectius holandesos que s'incorporaren a les forces britàniques. Napoleó, un pic assegut al seu tron imperial, contestà mobilitzant novament la seva Grand Armée. Els dos exèrcits estigueren al punt molt ràpidament, perquè tots els països tenien centenars de milers de soldats veterans de la llarga època de conflictes acabada l'any anterior. Per part de França es disposaren en estat de guerra uns 150.000 efectius, mentre que la suma dels activats en el bàndol aliat superava els 200.000, si bé a Waterloo –vegué requadre– no s'enfrontaren més d'uns 175.000 entre les dues parts.

L'Emperador, com a bon estrateg militar que era, sabia que, atesa la inferioritat pròpia, havia d'atacar al més aviat possible, abans que l'enemic creés un sol cos que seria impossible de vèncer. Els exèrcits aliats s'havien de reunir al sud de Brussel·les, sota el comandament del duc de Wellington, per atacar França des d'allà. Bonaparte, arriscat com sempre, decidí avançar-se i investir les forces prussianes, que encara no s'havien sumat a la resta d'aliats, per trencar l'adversari. Així ho féu el 16 de juny. I guanyà. Feia l'efecte que el camp de batalla li somreia novament. Però durant els dos dies següents tot un seguit d'ordres confuses i equivocacions tàctiques sobre el terreny dels seus generals convertiren el que semblava una inexorable victòria francesa en una dramàtica derrota a l'última de les batalles, el dia 18, a Waterloo.

Vençut, l'Emperador va ser desterrat a Santa Elena, una illa al Pacífic Sud on morí el 5 de maig de 1821, sis anys després de la desfeta que trencà el seu somni de domini europeu. ●